

Zvýšené nároky péče o děti v době pandemie Covid-19: péče jako břemeno nebo příležitost?

Radka Dudová, Alena Křížková

Otázky

- Jak rodiče prožívali zvýšený objem péče v době pandemie Covid-19? Jakou hodnotu pro ně měla péče v tomto období?
- Obecněji, **je možné vnímat situaci pandemie jako příležitost pro větší uznání péče?**
 - Pandemie jako příležitost „rehabilitovat“ péči?
 - Ale - obrovské zvýšení objemu reprodukční práce...

Teorie

- Teorie rizikové společnosti Ulricha Becka

- Riziko je sociálně konstruovaný fenomén; definování rizik je mocenskou hrou
- Individualizace rizika: každý jedinec musí nést následky rizika sám
- Realizace rizika dopadá primárně na chudé a zranitelné
- V době pandemie Covid-19 přestala platit společenská smlouva o péči – care contract, gender contract – tj. imaginární smlouva určující vztah mezi sférou produkce a reprodukce

- Nancy Fraser: „kontradikce sociální reprodukce“ v kapitalismu

- Na jedné straně je sociální reprodukce nezbytnou podmínkou pro dlouhodobě udržitelnou akumulaci kapitálu, na straně druhé tendence kapitalismu k neomezené akumulaci vede k destabilizaci samotného procesu sociální reprodukce
- Způsob organizace sociální reprodukce v neoliberalismu: maximální stlačení času disponibilního pro pečující práci, marketizace péče, přesunutí sociální reprodukce na chudší ženy a budování „řetězů péče“ – to ale bylo pandemií znemožněno

- Intersekcionalní přístup

- Rozrůzněnost dopadů dle závazků péče v kombinaci s: gender, ekonomický status, partnerství....
- Proměňující se chronografický kontext – sociální pozice (Floya Anthias)

Metodologie

- Kvalitativní metodologie, telefonické polostandardizované rozhovory
- Heterogenní vzorek rodičů dětí mladších 14 let, celkem 78 rozhovorů s 51 osobami, od května 2020 do srpna 2021
- 17 opakovaných rozhovorů se sólo matkami (květen-červen 2020 a prosinec-duben 2021), 15 rozhovorů se sólo matkami, které byly významně dotčeny krizí (květen 2021), 10 opakovaných rozhovorů s rodiči žijícími v páru, kdy byli dotazováni oba partneři odděleně (květen a listopad 2020), a 9 rozhovorů s rodiči podnikajícími v oborech omezených pandemií (4 muži a 5 žen, červen-červenec 2021)
- Interpretativní fenomenologická analýza (IPA) – zaměření na zkušenosti, prožívání a jejich interpretace
- Následně kritický přístup – odhalení působení mocenských struktur, intersekcionální analýza, dlouhodobé důsledky

Péče jako břemeno nebo příležitost?

- Školní uzávěry znamenaly obrovské zatížení rodičů a zároveň zhoršení jejich psychické pohody
- Přesto o péči v době prvního lockdownu (jaro 2020) hovořili pozitivně:
- Péče jako znovuzískání vlastní hodnoty
- Péče jako příležitost obnovit a prohloubit vztahy
- Péče jako způsob zvládání krize
- Péče jako únik z kolečka placené práce

Limity chápání péče jako příležitosti (v kontextu pozdního kapitalismu)

- **Časová dimenze zkušenosti s pandemií**

- Pozitivní vnímání lockdownu jako příležitosti se omezovalo na období první vlny pandemie Covid-19 na jaře 2020 – rozhovory prováděné v květnu a červnu 2020; zpětné interpretace v pozdějších rozhovorech
- **První lockdown** vnímaný jako ohraničené „vytržení z času“, pak se stala krize součástí každodennosti
- **V dalších obdobích:** nárůst pracovní a ekonomické nejistoty, vyčerpání, strach o pohodu dětí; celkově negativní vnímání, nejistota, dlouhodobost bez konce, přetížení péčí, nedůvěra ve vládní opatření

- **Genderové aspekty péče a práce**

- I pozitivně hodnocená péče byla silně genderovaná
- Zvýšení závislosti žen na partnerech a širší rodině, ohrožení příjmů a pracovní pozice, zvýšení prekarity
- Čas strávený neplacenou reprodukční prací snižoval objem času pro práci placenou (a naopak)
- Prohloubení genderových nerovností v domácnosti

- **Intersekcionalní aspekty prožívání dopadů pandemie/krize**

- Prožívání péče v době pandemie ovlivněno pozicí, kterou rodiče zastávali v průsečíku os dalších z(ne)výhodnění
- Kromě genderu bylo klíčové **pracovní postavení** (možnost home-office – práce mimo domov – omezení práce – obor SVC – nezaměstnanost)
- To dále ovlivňovalo **ekonomickou situaci** (nárok na kompenzace, snížení příjmu, finanční rezervy)
- Ta také souvisela s **rodinným stavem**
- Dále bylo klíčové **bydlení; věk a počet dětí; síť podpory; možnost využívat placené služby**
- Kompenzující zvýhodnění vedly k menšímu zatížení péčí
- Pandemie částečně změnila linie nerovností

Závěry

- Pandemie zviditelnila paradox produkce a reprodukce v pozdním kapitalismu: navýšení objemu reprodukční práce stlačilo čas pro práci produktivní, což mělo **negativní dopad na genderovou rovnost**
- Péče v době pandemie jako **ambivalentní zkušenost**
 - Vnímání prvního lockdownu odlišné od dalších období
 - Odlišná zkušenost v závislosti na pozici v průsečíku z(ne)výhodnění
- **Časová dimenze:** důležitost chronografického kontextu – vlny pandemie v čase + sociálně-politický kontext a fungování institucí
- Odpověď na otázku: **Byla pandemie příležitostí pro větší uznání péče?**
 - Pouze v krátkodobém horizontu na individuální úrovni, navíc jen díky odlišné temporalitě první vlny covidu
 - V dlouhodobém horizontu ne – návrat časového řádu kapitalismu naopak prohloubil nerovnosti pramenící z pečovatelských povinností; ukázal, že péče nemá v systému žádnou vlastní hodnotu a její uznání a ocenění je vždy odvislé od postavení rodiče v oblasti produkce